ISSN:3030-332X
Impact factor: 9,493
International journal of scientific researchers

O‘ZBEKISTONDA SUG‘URTA BOZORINI RIVOJLANTIRISH VA SUG‘URTA XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

Giyasova Zebo Xamrokulovna
Mirzo Ulug‘bek nomidagi Samarqand davlat texnika universiteti
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.23021393

Annotatsiya: Maqolada O‘zbekiston sug‘urta bozorining zamonaviy rivojlanish tendensiyalari, sug‘urta mukofotlari va to‘lovlari dinamikasi, bozor konsentratsiyasi, sug‘urta xizmatlarining zichligi va ommalashish darajasi tahlil qilingan. 2025-yilning birinchi yarim yilligi bo‘yicha rasmiy ma’lumotlar asosida sug‘urta bozorining operatsion samaradorligi va moliyaviy barqarorligiga ta’sir etuvchi omillar baholangan. Sug‘urta xizmatlarini hududlarda kengaytirish, raqamli sug‘urta mahsulotlarini rivojlantirish, mijozlar ishonchini oshirish, sug‘urta to‘lovlarini ko‘rib chiqish jarayonlarini tezlashtirish va sug‘urta kompaniyalari investitsiya faoliyatini diversifikatsiya qilish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: sug‘urta bozori, sug‘urta mukofoti, sug‘urta to‘lovi, sug‘urta zichligi, sug‘urta ommalashuvi, raqamlashtirish, moliyaviy barqarorlik, investitsiya.

Kirish

Sug‘urta bozori iqtisodiyotda risklarni qayta taqsimlash, aholi va tadbirkorlik subyektlarining mulkiy manfaatlarini himoya qilish hamda uzoq muddatli moliyaviy resurslarni shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. O‘zbekistonda moliya bozorining institutsional rivojlanishi bilan bir qatorda sug‘urta xizmatlariga talab ham ortib bormoqda. Biroq bozor hajmining o‘sishi sug‘urta xizmatlarining sifatini, hududiy qamrovini va aholining sug‘urtaga bo‘lgan ishonchini bir vaqtda oshirishni talab etadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi O‘zbekiston sug‘urta bozorining so‘nggi ko‘rsatkichlarini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va sug‘urta xizmatlari samaradorligini oshirishga qaratilgan amaliy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar sharhi va tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda tizimli tahlil, dinamik qatorlar tahlili, taqqoslash, guruhlash va koeffitsiyent usullaridan foydalanildi. Axborot bazasini O‘zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligi hamda Markaziy bankning rasmiy statistik va tahliliy materiallari tashkil etadi. Sug‘urta bozorining samaradorligini baholashda sug‘urta to‘lovlarining sug‘urta mukofotlariga nisbati, sug‘urta zichligi, ommalashuv darajasi va bozor konsentratsiyasi ko‘rsatkichlariga alohida e’tibor qaratildi.

Tahlil va natijalar

Markaziy bankning 2025-yil I yarim yilligi bo‘yicha moliyaviy barqarorlik sharhida sug‘urta tashkilotlarining operatsion samaradorligi yaxshilanayotgani qayd etilgan. Sug‘urta to‘lovlarining sug‘urta mukofotlariga nisbati 20 foizni tashkil etib, 2024-yilga nisbatan 6 foiz bandga kamaygan. Shu davrda sug‘urta to‘lovlarining yillik o‘sish sur’ati sug‘urta mukofotlari o‘sishidan 34 foiz bandga past bo‘lgan.

Bozor konsentratsiyasi o‘rta darajada saqlanib qolgan. 2025-yil I yarim yilligi yakunida sug‘urta mukofotlari bo‘yicha Herfindahl–Hirschman indeksi 1 348 ni tashkil etgan va 2024-yilning mos davriga nisbatan 15 foizga kamaygan. Sug‘urta tashkilotlari soni 34 tagacha qisqargan bo‘lsa-da, mukofotlar bo‘yicha konsentratsiya o‘rta diapazonda qolgan.

Aholi va biznesning sug‘urta xizmatlaridan foydalanish ko‘rsatkichlarida ham ijobiy siljish kuzatilgan. Sug‘urta xizmatlarining ommalashish darajasi 2025-yil I yarim yilligi yakunida 7,7 promilleni tashkil etib, bir yil avvalgi davrga nisbatan 1,3 promille bandga oshgan. Sug‘urta zichligi esa

aholi jon boshiga 18 AQSh dollaridan 24 AQSh dollarigacha ko‘tarilgan. Shunga qaramay, rasmiy tahlilda O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanish darajasi o‘xshash mamlakatlar orasida sug‘urta zichligi nisbatan past davlatlar qatorida qolayotgani qayd etiladi.

Ko‘rsatkich	**2024-yil / bazaviy davr**	**2025-yil I yarim yilligi**	**O‘zgarish**
To‘lovlar/mukofotlar nisbati	26%	20%	-6 foiz band
HHI (mukofotlar bo‘yicha)	—	1 348	2024 mos davriga nisbatan -15%
Sug‘urta ommalashuvi	6,4‰	7,7‰	+1,3 promille band
Sug‘urta zichligi	18 AQSh dollari	24 AQSh dollari	+6 AQSh dollari
Sug‘urta tashkilotlari soni	—	34 ta	qisqargan

1-jadval. O‘zbekiston sug‘urta bozorining ayrim samaradorlik ko‘rsatkichlari. Manba: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2025-yil I yarim yilligi uchun Moliyaviy barqarorlik sharhi asosida muallif tomonidan tuzildi.

Muhokama

Tahlil natijalari sug‘urta bozorida miqdoriy o‘sish bilan birga sifat ko‘rsatkichlarini yaxshilash zarurligini ko‘rsatadi. Sug‘urta zichligining oshishi ijobiy tendensiya bo‘lsa-da, uning xalqaro taqqoslashlarda nisbatan pastligi sug‘urta mahsulotlarining aholiga yetib borishi va ixtiyoriy sug‘urta madaniyatini rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha imkoniyatlar mavjudligini anglatadi.

Sug‘urta to‘lovlari va mukofotlari nisbatining pasayishini bir tomonlama ijobiy yoki salbiy baholash to‘g‘ri emas. Ushbu ko‘rsatkich sug‘urta turlari tarkibi, zararlar davriyligi, rezervlar va to‘lovlar muddatiga bog‘liq. Shu sababli bozor samaradorligini baholashda to‘lov koeffitsiyenti bilan bir qatorda da’volarni ko‘rib chiqish tezligi, rad etilgan da’volar ulushi, mijoz shikoyatlari va to‘lovlarning o‘rtacha muddati kabi sifat indikatorlarini ham ochiq kuzatib borish maqsadga muvofiq.

Sug‘urta bozorini rivojlantirish bo‘yicha takliflar

1. Hududiy “sug‘urta qamrovi xaritasi”ni shakllantirish. Viloyat va tumanlar kesimida sug‘urta zichligi, polislar soni va ixtiyoriy sug‘urta qamrovi tahlil qilinib, xizmatlar yetarli rivojlanmagan hududlar aniqlanishi lozim.

2. Sug‘urta da’volarini to‘liq raqamli kuzatish tizimini rivojlantirish. Mijoz ariza topshirgan vaqtdan yakuniy qaror va to‘lovgacha bo‘lgan bosqichlarni onlayn kuzata olishi sug‘urta tashkilotlariga ishonchni oshiradi.

3. Sug‘urta kompaniyalari uchun xizmat sifati indikatorlarini joriy etish. To‘lov muddati, murojaatlarni ko‘rib chiqish tezligi, shikoyatlar va elektron xizmatlardan foydalanish ko‘rsatkichlarini umumlashtirib e’lon qilish bozor raqobatini narxdan xizmat sifatiga yo‘naltiradi.

4. Kichik biznes va o‘zini o‘zi band qilganlar uchun mikro-sug‘urta mahsulotlarini kengaytirish. Qisqa muddatli, tushunarli va mobil telefon orqali rasmiylashtiriladigan mahsulotlar sug‘urta qamrovini oshirishi mumkin.

5. Sug‘urta tashkilotlari investitsiya portfelini diversifikatsiya qilishni rag‘batlantirish. Aktivlarning likvidligi, muddatlari va majburiyatlar tarkibini hisobga olgan holda riskka asoslangan investitsiya boshqaruvi moliyaviy barqarorlikni mustahkamlaydi.

6. Sug‘urta savodxonligini hududiy darajada oshirish. Oliy ta’lim tashkilotlari, sug‘urta kompaniyalari va mahalliy institutlar hamkorligida aholiga polis shartlari, istisnolar va da’vo berish tartibini sodda tilda tushuntiruvchi dasturlar tashkil etish lozim.

Ilmiy yangilik

Maqolada sug‘urta bozorining rivojlanishini faqat mukofotlar hajmi orqali emas, balki uchta o‘zaro bog‘liq blok — bozor qamrovi, xizmat sifati va moliyaviy barqarorlik asosida baholash taklif etildi. Shu asosda hududiy sug‘urta qamrovi xaritasi va sug‘urta kompaniyalari xizmat sifati indikatorlarini shakllantirish bo‘yicha amaliy mexanizm ilgari surildi.

Xulosa

O‘zbekistonda sug‘urta bozorining so‘nggi ko‘rsatkichlari xizmatlar qamrovi va operatsion samaradorlikda ijobiy o‘zgarishlar mavjudligini ko‘rsatadi. 2025-yil I yarim yilligida sug‘urta zichligi va ommalashuvi oshgan, mukofotlar bo‘yicha konsentratsiya esa o‘rta darajada saqlangan. Keyingi bosqichda bozorning asosiy vazifasi faqat sug‘urta mukofotlari hajmini ko‘paytirish emas, balki aholining real sug‘urta himoyasini kengaytirish, to‘lov jarayonlarining shaffofligi va tezligini oshirish hamda raqamli xizmatlarni rivojlantirishdan iborat bo‘lishi lozim. Taklif etilgan hududiy qamrov xaritasi, xizmat sifati indikatorlari, mikro-sug‘urta va raqamli da’vo tizimi ushbu vazifalarni amalga oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. 2025-yilning I yarim yilligi uchun Moliyaviy barqarorlik sharhi. – Toshkent, 2025.
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. 2025-yil uchun Moliyaviy barqarorlik sharhi. – Toshkent, 2026.
3. O‘zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligi. Sug‘urta bozori statistikasi va tahlili. 2025–2026.
4. Swiss Re Institute. World Insurance / Sigma research series. Zurich.
5. OECD. Insurance and private pensions statistics and digital financial services analytical materials.
6. O‘zbekiston Respublikasining sug‘urta faoliyatini tartibga soluvchi amaldagi normativ-huquqiy hujjatlari.